

PROFILUL CINEMATOGRAFIC REFLECTAT ÎN COLECȚIA DE DOCUMENTE A BIBLIOTECII DE ARTE „TUDOR ARGHEZI”

*Anastasia MOLDOVANU,
șefa Bibliotecii de Arte „Tudor Arghezi”*

Rezumat: Problema cinematografiei moldovenești, cât și activitatea studioului „Moldova-Film” au fost abordate de către specialiști la diverse dispute în cadrul manifestărilor tematice ale Bibliotecii de Arte „Tudor Arghezi”. Autoarea menționează că în colecția bibliotecii se regăsesc studii complexe, care elucidează domeniul filmografic autohton. Edițiile apărute în ani diferiți sunt bazate pe o solidă argumentație și documentare, sunt scrise în baza cronicelor de film, a discuțiilor preluate din presa timpului.

Colecția bibliotecii este importantă și prin faptul că repune în valoare arta filmografică, vine să completeze acele pete albe care există în acest domeniu. Până la ziua de astăzi, nu există o bază de date a tuturor filmelor produse la studioul „Moldova-Film”, dar și la alte studiouri independente din Republica Moldova. Totodată, grație unor cercetători neobosiți, a edițiilor apărute de la 1990 încoace (antologii și studii monografice), avem astăzi un tablou integral al cinematografiei naționale.

O sursă de inspirație și cercetare prezintă, de asemenea, literatura care denotă legătura strânsă între film și literatura artistică. Încă din anii '60, se observă o colaborare de creație cu scriitorii-scenariști Ion Druță, Vlad Ioviță, Gheorghe Vodă, Gheorghe Malarciuc, Valeriu Găgiu, Anatol Codru. Lucrările acestor personalități, prefațate, recomandate și însoțite cu referințe critice, fac și ele parte din colecția bibliotecii.

Autoarea face referire și la importanța surselor care provin din donațiile bibliotecii și specifică categoria donatorilor – oameni de creație, care au colecționat pe parcursul vieții cărți valoroase, în care se regăsesc informații prețioase referitoare la arta cinematografică.

Cuvinte-cheie: „Moldova-Film”, cinematografie națională, colecția bibliotecii.

Literatura în domeniul audiovizualului, care se regăsește în colecția Bibliotecii de Arte „Tudor Arghezi”, permite cercetătorilor și beneficiarilor de la școlile care fac parte din învățământul artistic național să parcurgă calea de apariție, constituire și evoluție nu numai a filmului național, ci și a cinematografiei mondiale. Subcolecția cu profil cinematografic o putem diviza în documentele ce au fost achiziționate în perioada sovietică, cele care reflectă perioada de constituire și afirmare a cinematografiei naționale și cele de după anii '90 ai secolului trecut. Pentru majoritatea surselor

de care dispunem sunt caracteristice prezența în conținutul lor a unor astfel de materiale – declarațiile autorilor și martorilor oculari – regizori, scenariști, literați, compozitori, actori. Multe din aceste studii, editate la prima etapă, trădează amprenta timpului; altele, apărute mai târziu, sunt în vogă cu timpul și cu cerințele actuale; dar toate au la bază un numitor comun – conceperea filmului ca o artă veritabilă.

În ultimii ani, au apărut studii mai ambițioase și mai ample dedicate cinematografului național și celor trei genuri fundamentale ale filmului: ficțiune, documentar și animație (studii semnate de Ana-Maria Plămădeală, Dumitru Olărescu și Violeta Tipa). Și în cadrul BM „B.P. Hasdeu”, în contextul aniversării de 585 de ani ai Chișinăului, a apărut un studiu monografic al Larisei Ungureanu consacrat filmologiei capitalei Republicii Moldova.

Drept categorie a surselor de inspirație și de cercetare a profilului cinematografic, poate fi abordată și o parte a literaturii române, care a contribuit la crearea unor scenarii de film. Încă din anii '60, se observă o colaborare de creație a producătorilor de film cu scriitorii-scenariști: Ion Druță, Vlad Ioviță, Gheorghe Vodă, Gheorghe Malarciuc, Valeriu Găgiu, Anatol Codru. Operele lor se află în bibliotecă și reprezintă o valoare atât după importanța lor literară, cât și după gradul de utilizare în calitate de scenarii de film.

O a treia sursă de cercetare a domeniului cinematografic, destul de importantă, o prezintă acele cărți care provin din donațiile oamenilor de creație. Avem mai multe studii teoretice de cinematografie, cronici de film, amintiri și mărturii din partea dinastiilor de actori cunoscute în lumea filmului etc. În lista persoanelor care au donat Bibliotecii de Arte cărți despre arta cinematografică, se regăsesc: criticul de teatru Leonid Cemârtan, Ion-Gheorghe Șvidchi, compozitorul Eugen Doga, regizorul, artistul și profesorul Grigore Rusu ș.a. La această categorie alăturăm și cărți din bibliotecile personale ale oamenilor de creație: artist-decorator Konstantin Lodzeiskii, criticul de teatru Gheorghe Cincilei, regizoarea de film de animație pentru copii Victoria Barbă.

Istoria cinematografului național, iată, a împlinit o vârstă onorabilă – șapte decenii. Conform principiului cronologic, aș vrea să prezint o parte din lista literaturii la tematica dată, care se află în colecția bibliotecii noastre.

Unul dintre specialiștii cunoscuți în domeniul cinematografului național este Victor Andon, care a scris monografii, studii în

culegeri apărute la edituri prestigioase de la Moscova și Chișinău, precum și publicații în reviste de specialitate și în presa periodică. Din cărțile sale, pe rafturile bibliotecii noastre putem găsi: *Рождение молдавского кино* (Chișinău, 1986), *Киноискусство Молдовы: История. Теория. Практика* (Chișinău, 1991), *Актеры молдавского кино* (Chișinău, 1974), *Актеры молдавского кино. Вып. 2* (Chișinău, 1979), *Cineaștii secolului XX: eseuri, portrete, interviuri* (Chișinău, 2005), contribuții în culegerea colectivă *Probleme actuale ale artei naționale* (Chișinău, 1993).

Un rol important în studiul cinematografiei naționale îl au edițiile speciale editate sub egida Institutului Patrimoniului Cultural, apărute în colecția Bibliotecii de Arte „Tudor Arghezi” după anii 2000: *Arta cinematografică din Republica Moldova* (Chișinău, 2014), *Eugen Doga: compozitor, academician* (Chișinău, 2007), *Mihai Volontir sau despre vocația omenescului* (Chișinău, 2011), *Valeriu Găgiu: filmul unui destin: antologie* (coord.: Ana-Maria Plămădeală, Dumitru Olărescu și Violeta Tîpa; Chișinău, 2018). Cel din urmă volum din această listă a fost editat sub egida Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, în colaborare cu Institutul Patrimoniului Cultural. Cu regret, cineastul și poetul Valeriu Găgiu n-a reușit să publice această carte ce cuprinde toată contribuția sa în realizarea filmului poetic, istoric și documentar. Cartea cuprinde o serie de interviuri, cronici și destăinuiri despre scenariile sale, despre relațiile de colaborare cu adevărații artiști ai filmului.

Un capitol aparte pentru cercetarea aspectului filmografic în colecția bibliotecii reprezintă și presa periodică, revista de specialitate *Arta*, care încă din anii '80 a inclus în paginile sale zeci de studii tematice ale autorilor de la diferite secții din cadrul institutelor Academiei de Științe a Moldovei. În realizarea acestei reviste sunt implicați colaboratorii Institutului Patrimoniului Cultural, profesioniști și cercetători ai domeniului. Studiile realizate definesc o abordare obiectivă a fenomenului audio-vizualului național, scopul principal fiind păstrarea și perpetuarea identității naționale a poporului nostru și incluziunea artei cinematografice naționale în circuitul european.

În colecția bibliotecii noastre avem și cărțile cercetătoarei Ana-Maria Plămădeală: *Film, folclor și literatură* (Chișinău, 1985), *Mitul și filmul* (Chișinău, 2001), în care ideea aspirației la valorile naționale se tratează prin discursuri cinematografice, având

la bază tradițiile etnofolclorice – un argument solid împotriva dogmelor sovietice despre „statutul omului nou”. În 2017, apare volumul *Emil Loteanu: splendoarea și prăbușirea visului romantic*, un studiu complex al A.-M. Plămădeală cu documentare solidă – imagini și fragmente ale filmelor regizorului, preluate din Arhiva studioului „Moldova-Film” și Arhiva Uniunii Cineaștilor din Moldova. Autoarea, deși apreciază mult opera creatorului, își expune poziția critică față de unele perspective și viziuni cinematografice ale regizorului Emil Loteanu.

Cineastul Dumitru Olărescu, volumele cărui fac parte din colecția bibliotecii, este un autor de studii apărute în lucrări monografice și în edițiile speciale publicate sub egida Institutului Patrimoniului Cultural. Dintre ele, nominalizăm următoarele: volumul *Filmul: valențele poeticului* (Chișinău, 2000), consacrat filmului documentar-poetic; *Filmul la răspântie de veacuri* (Chișinău, 2008), consacrat primelor decenii de afirmare a filmului documentar ca o specie de artă în cinematografia națională; studiul *Dramă în stop cadru* (coautor: A.-M. Plămădeală; Chișinău, 2009) apreciază filmul de nonficțiune și ficțiune ca o artă și cultură exprimată în imagini cinematografice. Volumul monografic *Hermeneutica filmului despre artă* (2017) este un studiu fundamental cu o nouă privire asupra interferenței artelor, în care autorul explică repercusiunile estetice ale corelațiilor film – arte plastice, film – teatru, film – muzică. Un merit deosebit îl are cartea *Poezia realității în formule cinematografice* (2020), în care Dumitru Olărescu valorifică întreaga operă de creație a poetului-cineast Anatol Codru prin prisma unor repere analitice cinematografice. Lucrarea este o totalizare a studiilor făcute de autor la acest capitol, însă este și o premieră în critica cinematografică națională.

Un domeniu aparte în cinematografia moldovenească îl constituie filmul de animație, care, spre deosebire de filmul documentar și de nonficțiune, este mai puțin cercetat. Menționăm aici volumul *В мире ожившей куклы (очерки молдавской мультипликации)* (Chișinău, 1982) semnat de Ludmila Taracenko. Alte lucrări monografice despre animația națională au apărut începând cu anul 2014: o mini-monografie *Isprăvile lui Guguță în viziune cinematografică* de Violeta Tipa, în care autoarea pune în valoare interpretarea audiovizuală a creației literare a scriitorului pentru copii – Spiridon Vangheli.

În 2020, Violeta Tipa publică un nou volum despre animația națională: *Magia filmului de animație: etape, tehnici, personalități ale animației moldovenești*. Este un studiu care cercetează fenomenul filmului de animație moldovenesc, or, după cum menționează însăși autoarea, în comparație cu filmul de ficțiune și nonficțiune, care are o acoperire mai mult sau mai puțin agreabilă, fenomenul animației naționale, reprezentat prin regizori, scenografi, pictori, compozitori, actori valoroși, este, până în prezent, oarecum, marginalizat. Apariția cărții a fost o adevărată surpriză editorială.

Cinematografia națională este valorificată și în raport cu istoria și cultura orașului Chișinău de un alt cercetător, care a inițiat investigarea istoriei filmelor despre oraș. Studiul monografic *Chișinăul în filme* semnat de Larisa Ungureanu, dr. în studiul artelor, critic de teatru și film, a apărut în 2019. Volumul dat continuă, de fapt, seria de publicații dedicate Chișinăului și editate în cadrul Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” (anterior, au apărut antologiile *Chișinău în literatură*, *Chișinăul în pictură*, *Chișinăul în teatru*). Monografia cercetătoarei Larisa Ungureanu, publicată cu ocazia aniversării a 585 de ani ai Chișinăului, și la apariția căreia au adus contribuții partenerii Studioul „Moldova-Film”, „Tele-Film Chișinău”, cinemateca „Moldcinema”, „OWH Studio”, reprezintă un pas important spre înveșnicirea capitalei prin filme. Cartea, alcătuită din două capitole, este însoțită de indexuri auxiliare de filme, aranjate în ordine cronologică pentru accesibilitatea conținutului.

*Comunicare prezentată în cadrul Conferinței științifice naționale
„Cinematografia moldovenească. Istorii și destine. 70 de ani ai
Studioului Moldova-Film”, 7 aprilie 2022.*